

Recente ontwikkelingen rond zelfdoding in Nederland

Jan Hoogenboezem en Wim van den Berg

In 2002 maakten 1567 inwoners van Nederland een einde aan hun leven, ruim 6 procent meer dan in het voorgaande jaar. Door deze stijging lijkt een einde te zijn gekomen aan de sinds 1985 dalende trend van het aantal zelfdodingen. De recente toename van het aantal zelfdodingen was bij mannen het sterkst in de leeftijdsgroep van 40 tot 60 jaar en bij vrouwen vanaf 60 jaar.

In ruim één op de honderd sterfgevallen is zelfdoding de doodsoorzaak. Mannen plegen twee keer zo vaak suïcide als vrouwen. Tussen de leeftijd van 25 en 45 jaar is zelfdoding de belangrijkste doodsoorzaak. Bij late twintigers en vroege dertigers is één op de vijf sterfgevallen het gevolg van zelfdoding. De gemiddelde leeftijd waarop vrouwen zelfdoding plegen is hoger dan bij mannen.

In januari en in de lentemaanden ligt het aantal suïcides aanmerkelijk hoger dan in de andere maanden. In de herfstmaanden wordt het laagste aantal geregistreerd.

Dagelijks beroven gemiddeld ruim vier mensen zich van het leven. Het hoogste aantal zelfdodingen vindt plaats op maandag, het laagste aantal op zaterdag. Inwoners van grote steden plegen relatief vaker zelfdoding dan inwoners van kleinere gemeenten

1. Inleiding

De aantallen die in dit artikel worden gepresenteerd, hebben betrekking op personen die op het tijdstip van overlijden waren ingeschreven in de Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens (GBA) van Nederlandse gemeenten. Het gaat hierbij dus om personen die formeel deel uitmaakten van de in Nederland woonachtige bevolking (zie *kader*). In de jaren 1997–2002 hebben 9 146 personen die in de GBA geregistreerd waren zich van het leven beroofd, ofwel ruim 1,5 duizend per jaar.

Ook personen die niet officieel tot de Nederlandse bevolking behoren, plegen in Nederland zelfdoding. Het gaat hierbij onder meer om toeristen en personen die illegaal in ons land verblijven. In de periode 1997–2002 ging het om 527 gevallen. In totaal zijn in deze periode in Nederland dus 9673 personen door zelfdoding om het leven gekomen.

De statistiek van zelfdoding

De gegevens over zelfdoding komen tot stand na onderlinge afstemming van de gegevens die zijn ontvangen van medici (de doodsoorzakenstatistiek) en van politie en rechtbanken (de statistiek van de niet-natuurlijke dood). Er is sprake van zelfdoding als het slachtoffer zelf een handeling heeft verricht met als uitdrukkelijk doel zich van het leven te beroven. Een overdosis drugs wordt daarom niet als zelfdoding, maar als 'privé-ongeval' aangemerkt, tenzij uit de omstandigheden (bijvoorbeeld een afscheidsbrief) kan worden afgeleid dat er sprake is van zelfdoding.

De doodsoorzakenstatistiek komt tot stand via integrale waarneming van alle personen die, op het tijdstip van overlijden, in de Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens (GBA) zijn ingeschreven. Op grond van de Wet op de lijkbezorging wordt van ieder sterfgeval, naast de afgifte van de verklaring van overlijden, ten behoeve van de statistiek een opgave gedaan van de doodsoorzaak. Deze verklaring wordt in een gesloten enveloppe overhandigd aan de ambtenaar van de burgerlijke stand, die deze opgave voorziet van het nummer van de overlijdensakte. Vervolgens wordt de verklaring gezonden aan de medisch ambtenaar van het CBS. Deze verklaringen worden vergeleken met de gegevens van de GBA.

Bij een sterfgeval geeft de behandelend arts alleen een verklaring af als hij/zij ervan overtuigd is dat de dood een natuurlijke oorzaak heeft. Zo niet, dan wordt de gemeentelijke lijkschouwer in kennis gesteld. Deze kan alsnog een doodsoorzaakverklaring van (natuurlijk) overlijden afgeven. Is ook de lijkschouwer van mening dat het een niet-natuurlijke dood betreft, dan wordt de Officier van Justitie ingelicht. Deze laat vervolgens onderzoek verrichten door de politie. Na kennisgeving van het proces-verbaal van de politie en het verslag van de lijkschouwer zal de Officier van Justitie beslissen of een gerechtelijke sectie noodzakelijk is.

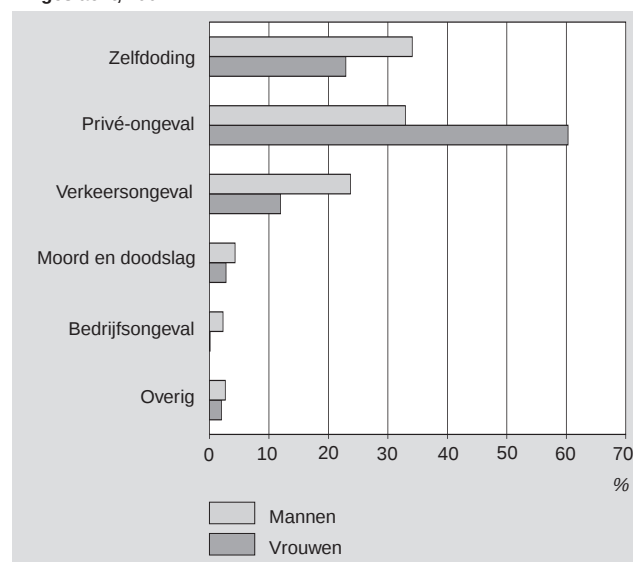
De gegevens van de statistiek van de niet-natuurlijke dood worden ontleend aan de processen-verbaal op de parketten van de Officiëren van Justitie. Aan de hand van de daar aanwezige dossiers wordt een vragenlijst ingevuld ten behoeve van de statistiek. Bij zelfdoding wordt door de politie tevens een vragenlijst ingevuld en verstuurd naar het CBS.

Zelfmoordpogingen worden geregistreerd door Prismant. Dit betreft het aantal patiënten dat één of meer zelfmoordpogingen heeft gedaan en in een algemeen of academisch ziekenhuis terecht is gekomen (kliniek of dagverpleging).

2. Recente gegevens en trend sinds 1970

In 2002 stierven in Nederland 5 318 personen een niet-natuurlijke dood (ongevallen, zelfdoding en moord). Mannen maakten hiervan met 3 114 dodelijke slachtoffers het merendeel (59 procent) uit. Bij hen was zelfdoding (1062 overledenen in 2002) de belangrijkste oorzaak van niet-natuurlijk overlijden (*grafiek 1*), verantwoordelijk voor ruim een derde van het totaal aantal niet-natuurlijke doden. Bij vrouwen waren privé-ongevallen de belangrijkste oorzaak van niet-natuurlijke dood (1 329 overledenen), gevolgd door zelfdoding (505). Van de vrouwen die door een niet-natuurlijke dood omkwamen, was in bijna een kwart van de gevallen zelfdoding de doodsoorzaak.

1. Aandeel van de sterfte per type niet-natuurlijke dood naar geslacht, 2002

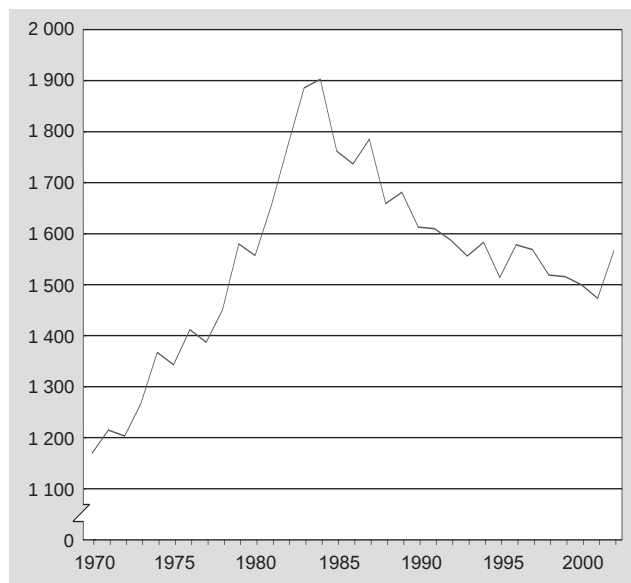

De 1 567 zelfdodingsgevallen in 2002 vormden ruim één procent van de totale sterfte. Voor mannen is dit aandeel aanmerkelijk groter dan voor vrouwen. In 2002 waren per duizend sterfgevallen onder mannen 15,4 en onder vrouwen 6,9 het gevolg van zelfdoding.

Grafiek 2 laat zien dat vanaf 1970 het aantal zelfdodingen aanvankelijk geleidelijk is toegenomen, tot een maximum van 1,9 duizend in 1984. Ook in relatief opzicht vond in deze periode een toename plaats, van 8 naar ruim 12 zelfdodingen per 100 duizend inwoners. Sinds 1985 was sprake van een daling van het aantal zelfdodingen, tot minder dan 1,5 duizend in 2001. Aangezien het aantal inwoners van Nederland is toegenomen, is sinds 1985 het aantal zelfdodingen per 100 duizend inwoners sterker gedaald, tot 9 per 100 duizend in 2001. In 2002 is het aantal zelfdodingen met 6 procent gestegen, waarmee een einde lijkt te zijn gekomen aan de jarenlange daling van het aantal zelfdodingen.

Ten tijde van de eerste oliecrisis deed zich een versnelling voor van het tempo waarin het aantal zelfdodingen toenam. Nog opvallender was de forse stijging van het aantal zelfdodingen tijdens de sterke economische neergang in het begin van de jaren tachtig. Ook de toename van het aantal zelfdodingen in 2002 zou verband kunnen houden met de economische neergang.

2. Aantal zelfdodingen in Nederland, 1970–2002

3. Verloren levensjaren

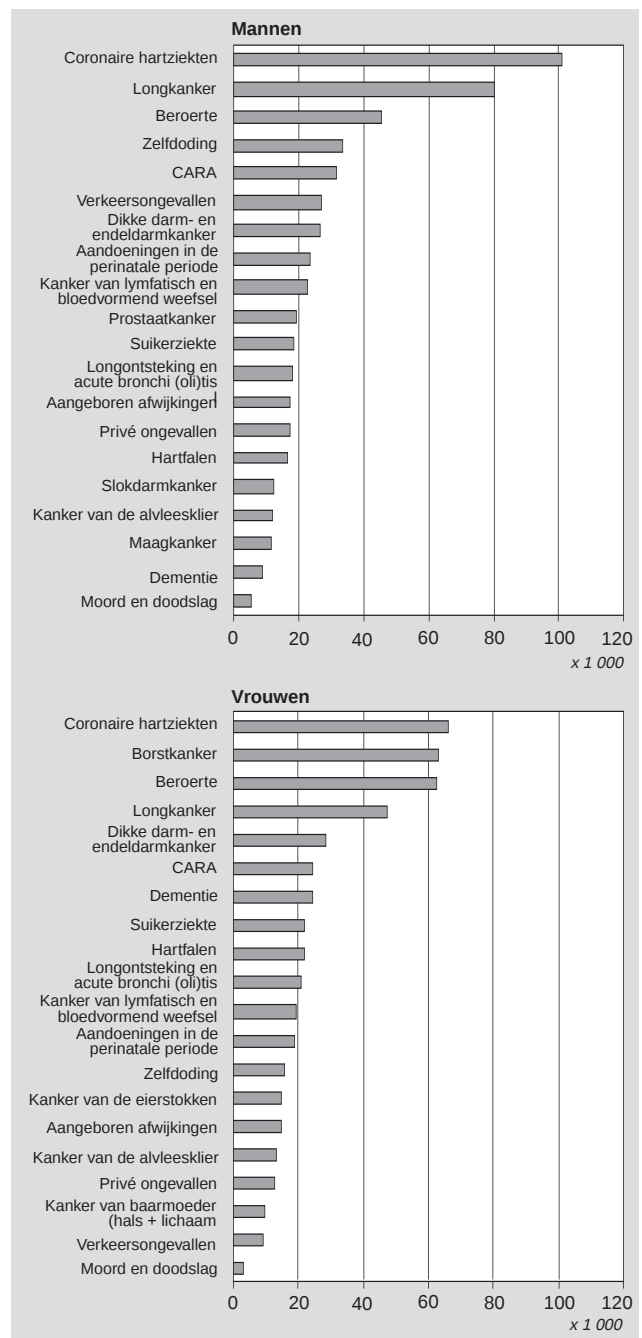
Het aandeel van zelfdodingen in het totale jaarlijkse aantal overledenen bedraagt 1,1 procent. Wordt rekening gehouden met het feit dat zelfdoding relatief vaak op jonge leeftijd plaatsvindt, dan is zelfdoding echter een belangrijke oorzaak van vroegtijdige sterfte. Dit blijkt onder meer uit het aantal 'verloren levensjaren', het aantal jaren dat men eerder overlijdt dan op grond van de levensverwachting zou mogen worden aangenomen.

In 2002 gingen door vroegtijdig overlijden (aan alle oorzaken tezamen) 1,7 miljoen levensjaren verloren (mannen 870 duizend en vrouwen 821 duizend). Voor elk sterfgeval is het aantal verloren levensjaren gelijk aan de levensverwachting in 2002 die nog resteerde op het moment van overlijden. De levensverwachting bij geboorte was in 2002 voor mannen 76,0 jaar en voor vrouwen 80,7 jaar. Aangezien de gemiddelde leeftijd waarop iemand zich van het leven berooft 48,5 jaar is, zal het aantal verloren levensjaren per sterfgeval door zelfdoding gemiddeld groter zijn dan het aantal verloren levensjaren per sterfgeval door een 'ouderdomsziekte', zoals longontsteking, hartfalen en dementie.

Van alle doodsoorzaken in 2002 was bij mannen de bijdrage van zelfdoding aan het totaal aantal verloren levensjaren de op drie na hoogste, na coronaire hartziekten, longkanker en beroerte (grafiek

3). Mannen verloren in 2002 meer dan 33 duizend levensjaren door zelfdoding. Bij vrouwen bedroeg het aantal verloren levensjaren door zelfdoding 16 duizend en was het aandeel hiervan in het totaal aantal verloren levensjaren minder groot dan bij mannen.

3. Verloren levensjaren naar belangrijkste doodsoorzaken, 2002

4. Leeftijd

Het aandeel van zelfdoding in de totale sterfte varieert sterk met de leeftijd. Bij jongeren is de totale sterfte relatief laag. Mede hierdoor is het aandeel van zelfdoding in deze groep groter dan onder ouderen (*staat 1*).

Bij mannen en vrouwen tezamen is tussen 10 en 25 jaar een verkeersongeval de belangrijkste doodsoorzaak en neemt zelfdoding de tweede plaats in. Tussen 25 en 45 jaar is zelfdoding de belangrijkste doodsoorzaak. In deze leeftijdsgroep is één op de zeven sterfgevallen het gevolg van zelfdoding. Het aandeel van zelfdoding is het grootst tussen 25 en 30 jaar, met 19 procent van de totale sterfte in deze leeftijdsklasse. Vanaf 45 jaar nemen na-

Staat 1
Zelfdoding van ingezetenen naar leeftijd en geslacht, 1997/2001 en 2002

	Mannen		Vrouwen		Totaal		Mannen		Vrouwen		Totaal	
	1997/2001	2002	1997/2001	2002	1997/2001	2002	1997/2001	2002	1997/2001	2002	1997/2001	2002
	<i>absoluut</i>						<i>% van de totale sterfte</i>					
10-14 jaar	6	5	2	2	8	7	7,0	5,4	3,4	4,1	5,5	5,0
15-19 jaar	29	27	11	11	41	38	12,9	11,4	10,6	9,4	12,2	10,8
20-24 jaar	59	53	20	15	79	68	18,0	17,5	15,2	12,1	17,2	16,0
25-29 jaar	83	66	32	26	114	92	20,6	21,6	15,6	14,2	18,9	18,8
30-34 jaar	112	113	43	31	155	144	21,3	21,9	14,1	10,1	18,6	17,5
35-39 jaar	112	122	45	57	157	179	15,9	17,0	9,1	11,8	13,1	14,9
40-44 jaar	101	123	54	39	155	162	9,4	12,2	6,7	5,0	8,3	9,0
45-49 jaar	109	126	60	65	169	191	6,5	7,7	4,8	4,9	5,8	6,5
50-54 jaar	96	110	47	57	143	167	3,6	4,3	2,6	3,0	3,2	3,7
55-59 jaar	66	83	43	41	109	124	1,9	2,2	2,1	1,7	2,0	2,0
60-64 jaar	57	64	32	46	89	110	1,2	1,3	1,2	1,6	1,2	1,4
65-69 jaar	51	39	30	25	81	64	0,7	0,6	0,7	0,6	0,7	0,6
70-74 jaar	35	41	24	35	59	76	0,4	0,4	0,4	0,6	0,4	0,5
75-79 jaar	37	37	27	19	64	56	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3
80 jaar of ouder	60	53	32	36	92	89	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Totaal	1 014	1 062	502	505	1 516	1 567	1,5	1,5	0,7	0,7	1,1	1,1

tuurlijke doodsoorzaken sterk in aantal toe en neemt het aandeel van zelfdoding in de totale sterfte steeds verder af.

In 2002 was de gemiddelde leeftijd waarop vrouwen zelfdoding plegen (51,5 jaar) hoger dan bij mannen (47,1 jaar). Wordt het aandeel van zelfdoding in de totale sterfte voor mannen en vrouwen afzonderlijk bekeken, dan vallen er enkele verschillen te constateren. Bij mannen is zelfdoding in rangorde de belangrijkste doodsoorzaak in de leeftijdsgroepen van 30 tot 45 jaar. Bij de jongeren van 10 tot 30 jaar neemt zelfdoding, na de verkeersdoden, de tweede plaats in. Op middelbare leeftijd, van 45 tot 55 jaar, is het acuut hartinfarct de belangrijkste doodsoorzaak. In de leeftijdsgroep van 55 tot 80 jaar neemt de sterfte aan longkanker getalsmatig de eerste plaats in, en bij de ouderen vanaf 80 jaar de sterfte aan hersenvaatletsels (CVA).

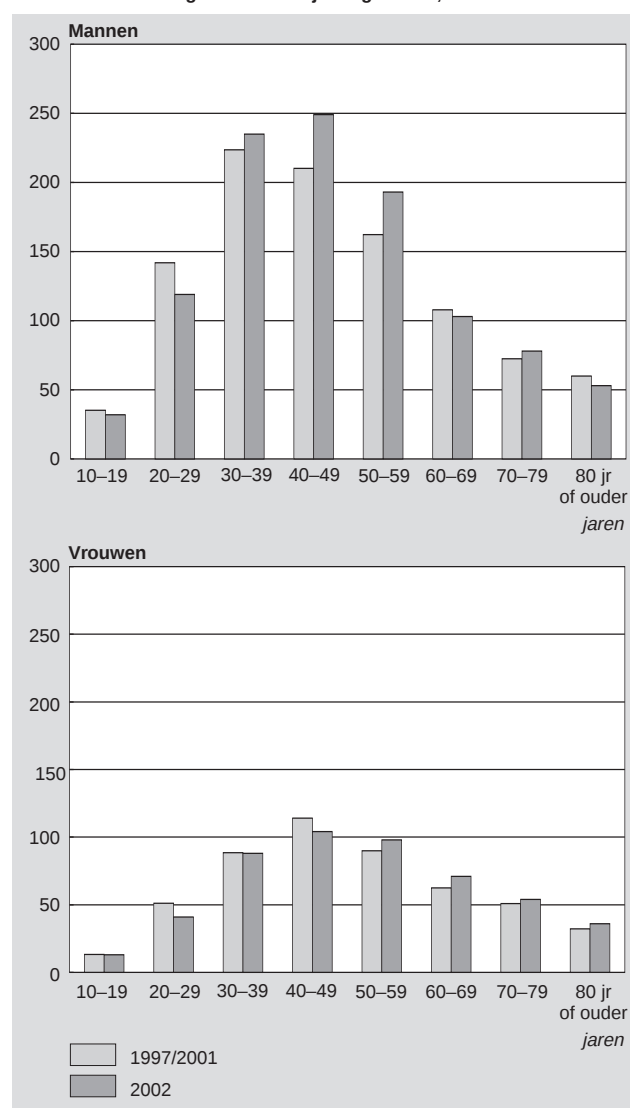
Bij vrouwen ligt de sterfte door zelfdoding op een lager niveau en is zelfdoding alleen in de leeftijd van 25 tot 30 jaar de belangrijkste doodsoorzaak. Verkeersdoden nemen ook bij jonge vrouwen de eerste plaats in, gevolgd door zelfdoding. In de leeftijdsgroep van 30 tot 70 jaar zijn borst- en longkanker de belangrijkste doodsoorzaken, en vanaf 70 jaar het acuut hartinfarct en hersenvaatletsels.

Hiermee is niet gezegd dat zelfdoding bij uitstek een jongerenprobleem is. Het betekent slechts dat jongeren, die immers minder vaak aan ziekten overlijden dan ouderen, relatief vaker een niet-natuurlijke dood sterven, door een ongeval, moord of zelfdoding. In verhouding tot de omvang van de bevolking komt zelfdoding meer voor bij ouderen dan bij jongeren. Door de grote kans om te overlijden aan andere doodsoorzaken is bij ouderen het aandeel van zelfdoding in de totale sterfte echter geringer.

De toename van het aantal zelfdodingen in 2002 ten opzichte van het gemiddelde van de vijf voorgaande jaren is vooral terug te vinden bij mannen in de leeftijd tussen 40 en 60 jaar (*grafiek 4*). Bij vrouwen boven de 50 jaar is eveneens, maar in veel minder sterke mate, sprake van een toename van het aantal zelfdodingen. Opvallend is dat bij de 20-29-jarigen, onder zowel mannen als vrouwen, een flinke daling heeft plaatsgevonden, met respectievelijk 16 en 20 procent.

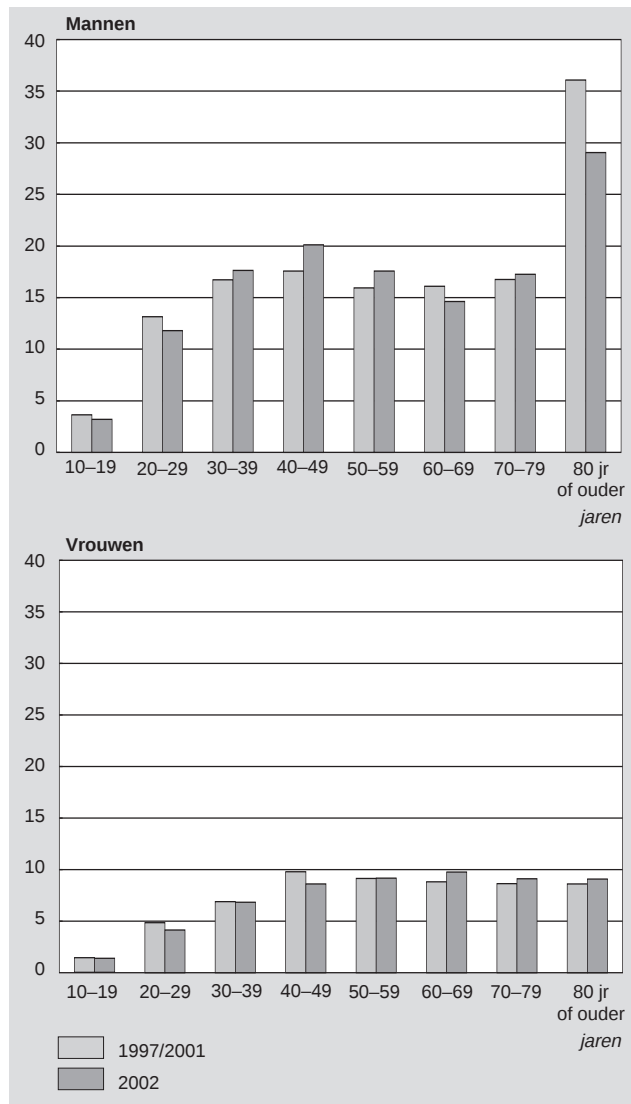
Uit de *grafieken 4 en 5* blijkt dat de verdeling van het absoluut aantal zelfdodingen naar leeftijdscategorie aanmerkelijk afwijkt van de verdeling van het aantal zelfdodingen per 100 duizend van de gemiddelde bevolking. Bij zowel mannen als vrouwen van 10 tot 50 jaar stijgt het aantal zelfdodingen met het toenemen van de leeftijd, met een piek in de leeftijdsgroep van 40 tot 50 jaar. Bijna een kwart van het totaal aantal zelfdodingen vindt in deze leeftijdsgroep plaats. Vervolgens neemt het aantal zelfdodingen weer af.

4. Aantal zelfdodingen naar leeftijd en geslacht, 1997/2001 en 2002

Per 100 duizend van de gemiddelde bevolking is een ander beeld waar te nemen. Bij mannen van 30 tot 80 jaar is de relatieve sterfte door zelfdoding vrij constant (15 tot 20 per 100 duizend), maar

5. Aantal zelfdodingen naar leeftijd en geslacht, per 100 duizend van de bevolking, 1997/2001 en 2002

voor mannen vanaf 80 jaar is de kans dat zij zich van het leven beroven ongeveer twee keer zo groot, met 35 zelfdodingen per 100 duizend van de betreffende groep. Opvallend is dat de relatieve sterfte in deze leeftijdsgroep in 2002 met 20 procent is gedaald. Bij vrouwen tot 40 jaar stijgt de sterfte door zelfdoding eveneens geleidelijk met de leeftijd, waarna dit op een vrij constant niveau blijft (ongeveer 9 per 100 duizend van de betreffende groep).

5. Burgerlijke staat

Naast leeftijd hangt ook het al dan niet gehuwd zijn samen met de frequentie van zelfdoding (grafiek 6). Voor alle leeftijden tezamen vormt de groep nooit-gehuwden de grootste afzonderlijke categorie, met bijna 40 procent van het totaal aantal zelfdodingen. Binnen deze groep plegen drie keer zoveel mannen als vrouwen zelfdoding. Op het moment van zelfdoding is een derde gehuwd, 18 procent gescheiden en 12 procent verweduwd.

Grafiek 7 laat zien dat bij mannen het aandeel van ongehuwden (43 procent) beduidend groter is dan bij vrouwen (31 procent). Daar staat tegenover dat gescheiden vrouwen en weduwen een groter aandeel vormen dan deze groepen mannen. Voor een deel kunnen deze verschillen worden toegeschreven aan verschillen in de samenstelling van de bevolking naar leeftijd en burgerlijke staat. Omdat vrouwen een hogere levensverwachting hebben dan mannen en vrouwen met een gemiddeld iets oudere man trou-

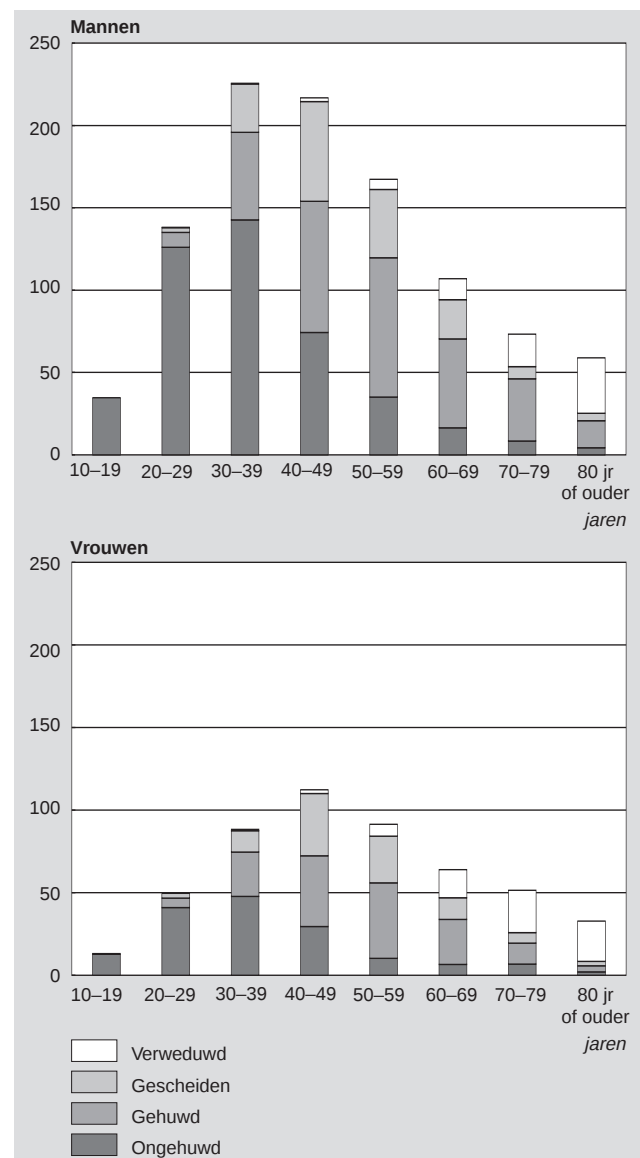
wen, zijn er veel meer weduwen dan weduwnaars. Omdat gescheiden mannen vaker hertrouwen dan gescheiden vrouwen, zijn er bovendien meer gescheiden vrouwen dan mannen.

In de periode 1997-2002 ligt voor mannen en vrouwen tezamen het aantal zelfdodingen per 100 duizend van de bevolking op gemiddeld 9,6. Onderscheiden naar burgerlijke staat blijkt dat de relatieve sterfte door zelfdoding vooral bij gescheiden personen, maar ook bij weduwen en weduwnaars, aanzienlijk hoger is. Tegenover de 13 zelfdodingen per 100 duizend van de bevolking voor alle mannen tezamen, ligt dit bij gescheiden mannen en bij weduwnaars 3,5 keer hoger. Voor alle vrouwen tezamen ligt het relatieve aantal zelfdodingen op 6,3, terwijl dit bij gescheiden vrouwen en weduwen 21,1 en 10,8 bedraagt.

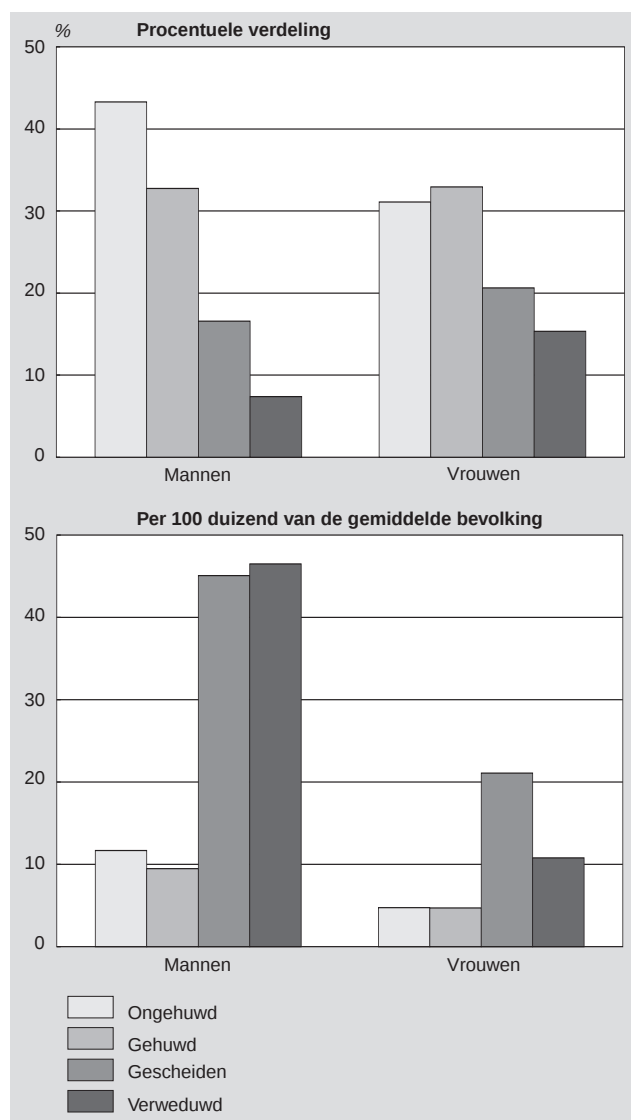
Gehuwden kennen de laagste relatieve sterfte door zelfdoding. Met 7,1 per 100 duizend van de betreffende groep is dit niveau een kwart lager dan het gemiddelde voor de Nederlandse bevolking.

Wordt het aantal zelfdodingen per 100 duizend voor mannen naar burgerlijke staat vergeleken met dat voor vrouwen, dan blijkt het aantal gevallen onder weduwnaars meer dan vier keer zo hoog te zijn als onder weduwen. Bij ongehuwde, gehuwde en gescheiden personen is het verschil tussen mannen en vrouwen nagenoeg even groot als in de totale bevolking, waar de sterfte door zelfdoding bij mannen ruim twee keer zo hoog is als bij vrouwen.

6. Aantal zelfdodingen naar burgerlijke staat, leeftijd en geslacht, 1997/2002

7. Zelfdoding naar burgerlijke staat en geslacht, 1997/2002

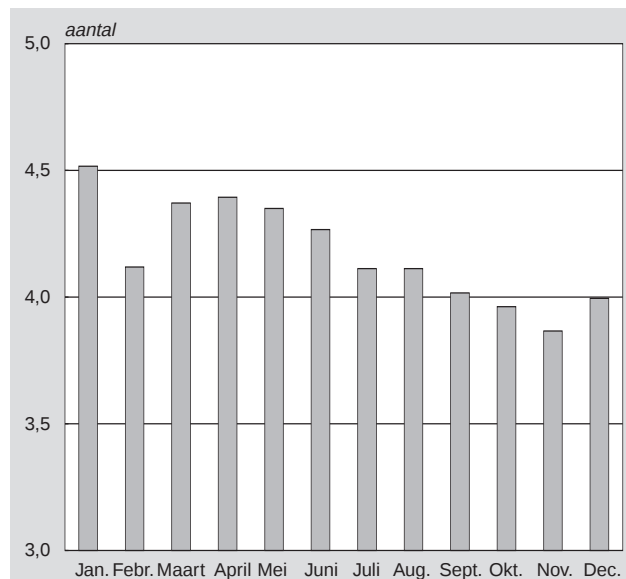

Voor ongeveer 5 procent van alle mannen en vrouwen die ervoor kozen een einde aan hun leven te maken, is het verlies van familie het (vermoedelijke) motief. Verderop in dit artikel wordt hierop nader ingegaan. Bij weduwnaars en weduwen is dit aanzienlijk vaker het motief, in respectievelijk 32 en 25 procent van de gevallen. Ook fysiek lijden is bij verweduwden veel vaker dan gemiddeld het motief om zelf het leven te beëindigen. Bij weduwnaars is hiervan in een op de vier gevallen sprake en bij weduwen in een op de vijf gevallen, tegen een gemiddelde van een op de tien voor de totale bevolking.

6. Maand en dag

In de maand januari en in de lentemaanden ligt het aantal suïcides per dag aanmerkelijk hoger dan in de andere maanden. Het hoogtepunt valt in januari. De laagste aantallen zelfdodingen vinden plaats in de maanden september, oktober, november en december (*grafiek 8*). In november, de maand met het kleinste aantal zelfdodingen, vinden gemiddeld 15 procent minder zelfdodingen plaats dan in januari. De lage sterfte door zelfdoding in de herfstmaanden staat haaks op de volkswijsheid die zegt dat zelfdodingen vooral plaatsvinden wanneer de blaadjes van de bomen vallen. In januari, de maand met gemiddeld het grootste aantal

8. Zelfdodingen per dag naar maand van overlijden, 1997/2002

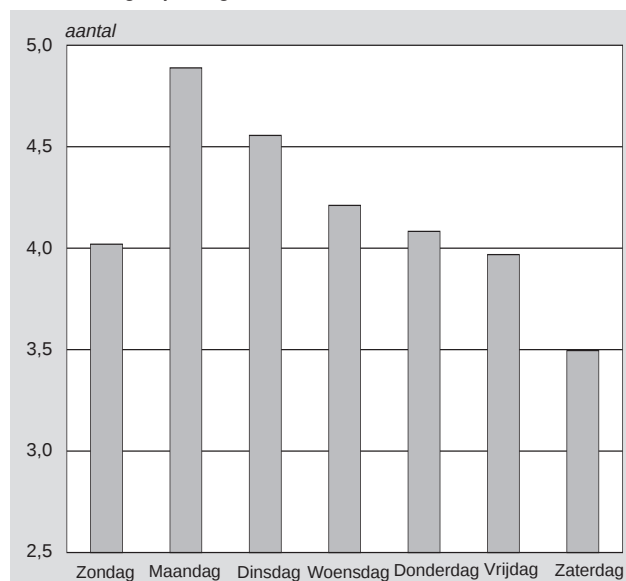

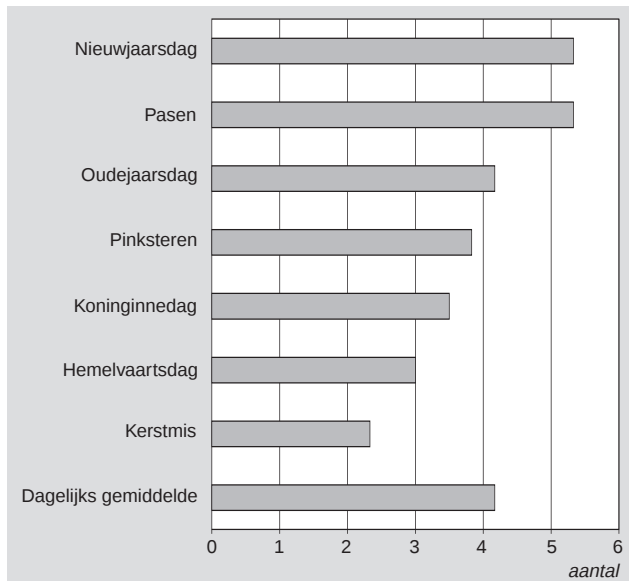
zelfdodingen per dag, is een duidelijk patroon zichtbaar. De eerste week van januari telt de meeste zelfdodingen, met gemiddeld 5 zelfdodingen per dag. Daarna neemt het aantal per week geleidelijk af. In de vierde week van januari is het aantal zelfdodingen bijna 20 procent lager dan in de eerste week.

Dagelijks beroven gemiddeld meer dan vier mensen zich van het leven. Het hoogste aantal zelfdodingen vindt plaats op maandag, het laagste op zaterdag (*grafiek 9*). Dit verschil tussen maandag en zaterdag is groot. Op maandag plegen gemiddeld bijna 5 mensen zelfdoding. Dit aantal neemt af tot 3,5 zelfdodingen op zaterdag. Op zondag ligt het aantal zelfdodingen nog iets onder het (periode)gemiddelde van 4,2 per dag.

Grafiek 10 laat zien dat op nieuwjaarsdag en met Pasen relatief veel zelfdodingen worden gepleegd, met gemiddeld meer dan 5 gevallen per dag. Met Kerstmis maken juist betrekkelijk weinig mensen een eind aan hun leven. Op eerste kerstdag bedraagt het aantal zelfdodingen minder dan de helft van het daggemiddelde. In de periode 1997–2002 pleegden 10 mensen zelfdoding op eerste kerstdag (minder dan 2 per jaar). Ook op tweede kerstdag is het aantal met 3 zelfdodingen per jaar lager dan het daggemiddelde.

9. Zelfdodingen per dag van de week, 1997/2002

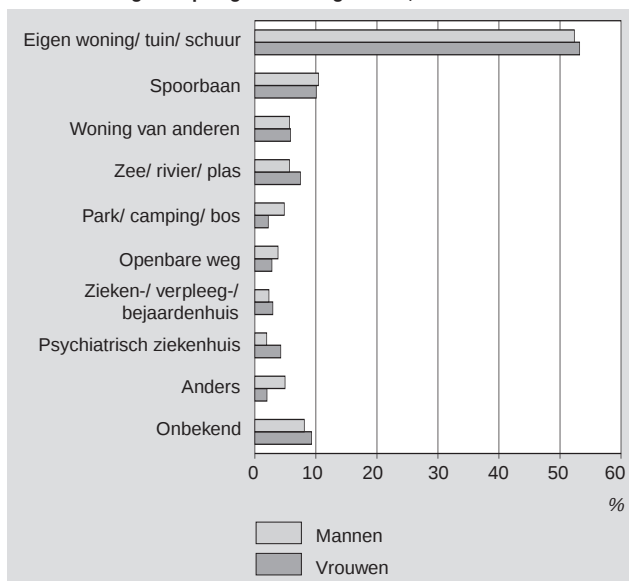
10. Zelfdodingen per dag naar bijzondere dagen in het jaar, 1997/2002**7. Locatie, wijze van uitvoering en eerdere signalen**

Bij zowel mannen als vrouwen vindt ruim de helft van alle zelfdodingen plaats in het eigen huis, de tuin of de schuur. Bijna 60 procent kiest daar voor verhangen en 25 procent neemt medicijnen en/of alcohol in (grafiek 11). Tien procent van de zelfdodingen vindt plaats op of rond de spoorbaan en circa 6 procent in open water (zee, rivier of plas).

Ongeveer 70 procent van degenen die zich ophangen of een overdosis medicijnen en/of alcohol nemen, doet dit in de eigen woning. Van de mensen die kiezen voor het springen van een hoogte, springt bijna 40 procent vanaf de eigen woning, 30 procent vanaf een andere woning en 10 procent vanaf een ziekenhuis of een psychiatrische inrichting.

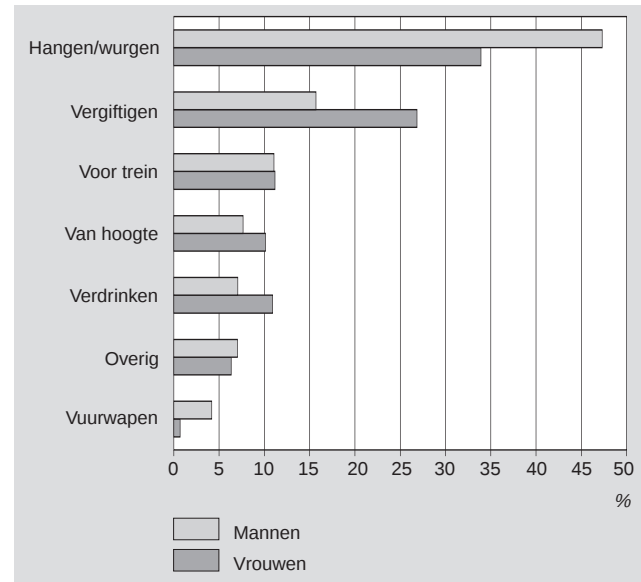
Omdat ongeveer twee keer zoveel mannen als vrouwen zelfdoding plegen, is het opvallend dat (zowel absoluut als relatief) meer vrouwen dan mannen in een psychiatrische inrichting zich van het leven beroven.

In de periode 1997–2002 koos 43 procent van degenen die door zelfdoding hun leven beëindigden voor verhangen (grafiek 12). In een op de vijf gevallen werd een overdosis medicijnen en/of alcohol

11. Zelfdoding naar pleeglocatie en geslacht, 1997/2002

hol ingenomen. Een op de negen slachtoffers sprong voor de trein. Het springen van een hoogte of zichzelf verdrinken kwam minder vaak voor.

Mannen kiezen vaker voor een meer gewelddadige manier van zelfdoding. Bijna de helft van alle mannen die door zelfdoding sterven, doet dit door ophanging. Bij vrouwen is dit aandeel een derde. Veel minder mannen kiezen voor het innemen van een overdosis medicijnen en/of alcohol (16 procent, tegen 27 procent bij vrouwen).

12. Zelfdoding naar wijze van uitvoering en geslacht, 1997/2002

Uitgesplitst naar leeftijd blijkt ophanging in bijna elke leeftijdscategorie de meest gebruikte methode van zelfdoding te zijn (staat 2). Alleen bij vrouwen vanaf 80 jaar is het innemen van medicijnen/alcohol de meest gebruikte methode.

Voor de trein springen is bij jongeren tot 30 jaar, na ophanging, de meest gebruikte methode, maar deze wordt met het toenemen van de leeftijd minder toegepast. Daar staat tegenover dat de keuze voor verdrinking stijgt met de leeftijd. Onder jongeren komt zichzelf verdrinken bijna niet voor, maar bij ouderen is dit een vaak gehanteerde methode om zich van het leven te beroven. Vrouwelijke slachtoffers vanaf zestig jaar kozen hiervoor in bijna een op de vijf gevallen.

In bijna iedere leeftijdsgroep nemen vrouwen bijna twee keer zo vaak als mannen een overdosis van een geneesmiddel en/of alcohol met fatale afloop. In de leeftijd van 40 tot 50 jaar kiezen een op de vijf mannen en een op de drie vrouwen voor deze methode. Het gebruik van een vuurwapen speelt bij vrouwen die zich van het leven beroven slechts een geringe rol, maar bij mannen betreft het, in alle leeftijdsklassen, een aandeel van 3 tot 5 procent.

Vrouwen die zelfdoding plegen hebben veel vaker dan mannen al eerder een (of meer) poging(en) daartoe gedaan (respectievelijk 42 en 25 procent). Van de vrouwen heeft twee derde ook al eerder kenbaar gemaakt een einde aan het leven te willen maken. Bij de mannen heeft iets meer dan de helft die wens geuit.

Jongeren onder de 20 jaar geven minder vaak een dergelijk signaal af, en 80-plussers iets vaker.

Ongeveer een derde van de mannen en vrouwen heeft het besluit om het leven te beëindigen vermeld in een afscheidsbrief.

8. Motief

In driekwart van de gevallen van zelfdoding is bekend wat het motief is geweest. De in deze paragraaf genoemde percentages hebben betrekking op deze sterfgevallen.

Staat 2
Zelfdoding naar wijze van uitvoering, leeftijd en geslacht, 1997/2002

	10–19 jaar	20–29 jaar	30–39 jaar	40–49 jaar	50–59 jaar	60–69 jaar	70–79 jaar	80 jaar of ouder	Totaal
%									
<i>mannen</i>									
Ophangen/verwuren	49,5	41,6	47,2	49,2	48,5	46,9	47,0	50,4	47,3
Vergiftigen (o.a. medicijnen/alcohol)	3,4	13,4	17,1	18,8	15,2	16,0	13,2	15,6	15,7
Verdrinken	4,8	3,3	3,8	4,6	8,8	13,4	13,6	14,4	7,1
Voor trein	24,5	18,7	10,9	10,2	11,5	6,1	6,4	3,1	11,1
Van hoogte	10,1	12,4	8,6	6,1	4,4	5,9	8,2	9,1	7,7
Vuurwapen	2,9	4,0	4,8	4,1	5,1	3,9	3,2	2,8	4,2
Snijwerktuig	1,0	2,1	3,5	3,2	3,0	3,6	3,9	2,3	3,0
Overig	1,9	3,3	3,0	2,8	2,5	2,6	2,7	1,7	2,7
Onbekend	1,9	1,3	1,1	1,2	1,1	1,6	1,8	0,6	1,3
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>vrouwen</i>									
Ophangen/verwuren	49,4	38,0	38,9	32,2	33,9	33,7	29,5	21,3	33,9
Vergiftigen (o.a. medicijnen/alcohol)	8,9	18,2	27,2	32,2	25,2	24,3	27,9	36,0	26,9
Verdrinken	2,5	3,4	3,0	5,9	12,4	18,8	23,7	24,4	10,9
Voor trein	24,1	22,2	12,5	11,9	11,3	8,4	3,6	0,5	11,2
Van hoogte	10,1	13,1	10,0	9,9	9,5	8,4	10,7	10,2	10,1
Vuurwapen	3,8	1,3	0,8	0,4	0,7	0,3	–	1,0	0,7
Snijwerktuig	–	0,7	2,1	2,4	2,6	1,8	1,9	3,0	2,1
Overig	1,3	1,7	3,8	3,4	2,7	2,1	1,0	2,5	2,7
Onbekend	–	1,3	1,9	1,6	1,6	2,1	1,6	1,0	1,6
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Staat 3
Zelfdoding naar motief, leeftijd en geslacht, 1997/2002

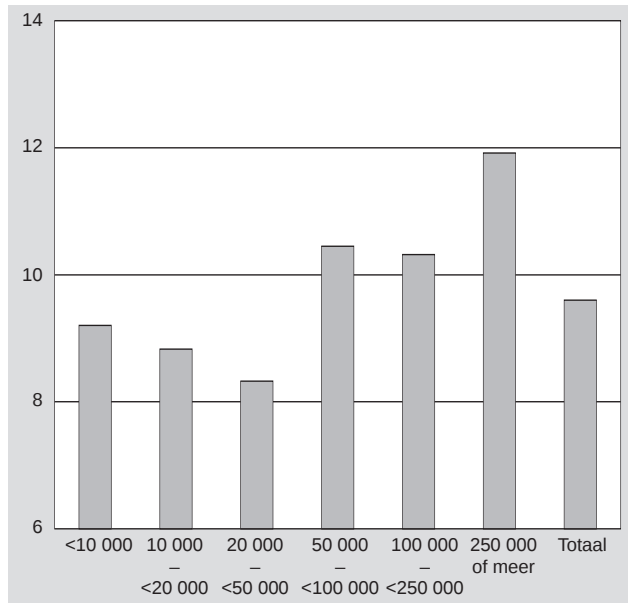
	10–19 jaar	20–29 jaar	30–39 jaar	40–49 jaar	50–59 jaar	60–69 jaar	70–79 jaar	80 jaar of ouder	Totaal
%									
<i>mannen</i>									
Fysiek lijden	2,2	3,6	3,6	4,7	9,3	13,8	25,2	37,3	9,2
Verlies familie	6,6	2,6	1,7	3,1	3,7	8,7	13,2	12,3	4,7
Relatie/situatie thuis	25,0	17,4	21,3	18,2	15,2	10,8	7,4	6,0	16,3
Financieel/economisch	3,7	3,2	3,4	4,5	4,2	2,3	0,6	0,8	3,3
Studie/werk	6,6	2,0	2,0	2,7	3,9	1,7	0,3	–	2,4
Psychische problemen	46,3	60,8	57,1	58,3	57,5	57,7	51,6	41,3	56,4
Overig	9,6	10,4	10,8	8,4	6,2	4,9	1,6	2,4	7,7
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>vrouwen</i>									
Fysiek lijden	1,6	4,1	4,9	5,4	9,5	17,0	22,3	37,9	10,9
Verlies familie	3,3	2,7	2,7	2,7	6,4	9,1	14,3	9,1	5,7
Relatie/situatie thuis	37,7	15,0	11,0	9,1	6,6	3,6	3,8	3,8	8,8
Financieel/economisch	–	1,4	1,0	0,6	0,2	0,7	–	–	0,6
Studie/werk	4,9	1,8	0,7	0,8	0,5	0,4	–	–	0,8
Psychische problemen	47,5	70,5	76,2	75,9	72,4	66,7	57,6	47,0	69,3
Overig	4,9	4,5	3,4	5,6	4,4	2,5	2,1	2,3	3,9
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100

In 60 procent van de gevallen was het slachtoffer overspannen of depressief (*staat 3*). Vrouwen die zelfmoord plegen, zijn vaker overspannen of depressief dan mannen. Dit geldt voor alle leeftijdsklassen. Financiële/economische redenen spelen bij vrouwen nauwelijks een rol, maar bij mannen vormen ze in de leeftijdsklassen tot 60 jaar bij 3 tot 4 procent het motief voor zelfdoding. Bij zowel mannen als vrouwen blijkt dat 'fysiek lijden', en ook 'verlies van familie', met het stijgen der jaren steeds vaker het motief vormen om een einde aan het leven te maken. Vooral bij weduwen en weduwnaars blijken beide motieven belangrijk te zijn.

Bij personen die de leeftijd van 40 jaar nog niet hebben bereikt, spelen ze in veel mindere mate een rol.

Bij mannen staat één op de zes gevallen van zelfdoding in verband met de 'relatie' of met 'huiselijke omstandigheden'. Voor alle leeftijdsklassen geldt dat dit motief bij mannen meer voorkomt dan bij vrouwen. Alleen bij meisjes jonger dan 20 jaar blijkt een (verstoorte) 'relatie' in bijna 40 procent van de gevallen het motief te zijn voor zelfdoding. Voor alle leeftijden tezamen bedraagt bij vrouwen het aandeel van relatieproblemen 9 procent.

13. Zelfdodingen naar grootte van woongemeente per 100 duizend inwoners, 1997/2002

9. Gemeente

Naarmate een gemeente meer inwoners heeft, vinden er relatief meer zelfdodingen plaats. In de periode 1997–2002 pleegden gemiddeld 9,6 per 100 duizend inwoners zelfdoding. Als de woongemeente minder dan 50 duizend inwoners telt, is de relatieve sterfte door zelfdoding lager dan het landelijk gemiddelde. Per 100 duizend inwoners is het aantal zelfdodingen met 8,3 het laagst in gemeenten met 20 duizend tot 50 duizend inwoners. In gemeenten met 250 duizend of meer inwoners is dit aantal het hoogst (11,9). In deze gemeenten (Amsterdam, Rotterdam en Den Haag) ligt de sterfte door zelfdoding een kwart boven het Nederlands gemiddelde (grafiek 13).

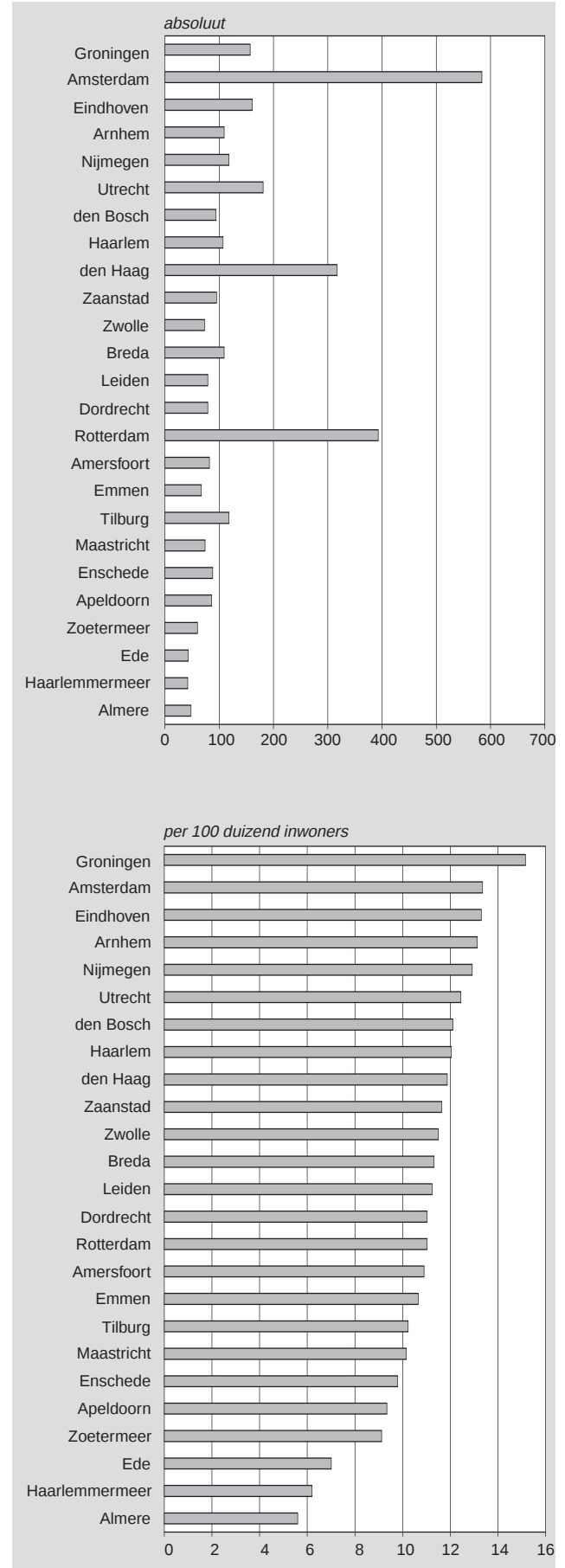
Voor de groep gemeenten met 100 duizend of meer inwoners is in grafiek 14 per gemeente de sterfte door zelfdoding berekend. Wat betreft het aantal gevallen van zelfdoding springen Amsterdam, Rotterdam en Den Haag er duidelijk uit. In de jaren 1997 tot en met 2002 hebben 584 inwoners van Amsterdam zelfdoding gepleegd, 393 inwoners van Rotterdam en 317 inwoners van Den Haag.

Om een goede vergelijking tussen de gemeenten te kunnen maken, is ook in grafiek 14 het aantal zelfdodingen per gemeente gerelateerd aan het inwonertal. Hieruit blijkt dat in de gemeente Groningen relatief de meeste zelfdodingen hebben plaatsgevonden (anderhalf keer zo veel als het landelijk gemiddelde). Ook in Amsterdam en Eindhoven ligt het zelfdodingscijfer 40 procent boven het landelijk gemiddelde. Rotterdam komt op de relatieve ranglijst aanzienlijk lager uit, met een sterfte door zelfdoding die 15 procent boven het landelijk gemiddelde ligt.

In gemeenten met een psychiatrisch ziekenhuis is het relatief aantal zelfdodingen (11,9) over het algemeen hoger dan gemiddeld (9,6). Voor de periode 1997/2002 tellen de gemeenten Bennebroek en Castricum naar verhouding de meeste zelfdodingen. In deze gemeenten is de relatieve sterfte door zelfdoding ruim het dubbele van het landelijk gemiddelde. Opvallend is dat de slachtoffers in deze gemeenten bovengemiddeld vaak voor de trein springen. Het psychiatrisch ziekenhuis ligt in beide gemeenten dan ook dicht bij een spoorbaan.

In genoemde periode is in gemeenten met een psychiatrisch ziekenhuis het aandeel van 'verhanging of verstikking' gemiddeld 10 procent lager dan in gemeenten zonder een psychiatrisch ziekenhuis. Daarentegen komt het innemen van medicijnen en/of alco-

14. Zelfdoding in gemeenten met 100 duizend of meer inwoners, 1997/2002

hol, het springen van een hoogte en, zoals gezegd, het springen voor een trein in gemeenten met een psychiatrisch ziekenhuis vaker voor.

10. Nederland en Europa

Niet van alle lidstaten van de Europese Unie zijn de gegevens over zelfdoding voor het jaar 2002 beschikbaar. In *grafiek 15* zijn de meest recente gegevens opgenomen, en per land is vermeld op welk jaar de gepresenteerde gegevens betrekking hebben. Jaarlijks zijn er in de Europese Unie 43 duizend mensen die een einde aan hun leven maken, ofwel 11,4 per 100 duizend van de EU-bevolking (17,3 bij mannen en 5,8 bij vrouwen). Deze aantallen vertonen sterke verschillen tussen de lidstaten. In Finland vindt relatief het hoogste aantal zelfdodingen plaats: 23,2 per 100 duizend inwoners (mannen 36,8, vrouwen 10,2). Griekenland kent het laagste aantal zelfdodingen, met 4,0 per 100 duizend inwoners. Bij mannen is dit aantal in alle landen van de Europese Unie te samen gemiddeld drie keer zo hoog als bij vrouwen (*grafiek 15*). Deze geslachtsverhouding is in Nederland het laagst (2,1). In Ierland, waar de verhouding tussen de cijfers voor mannen en vrouwen het hoogst is (ruim 4), bedraagt het aantal zelfdodingen bij mannen 17,9 per 100 duizend inwoners, tegen 4,2 bij vrouwen.

11. Plegen en pogen

Er bestaat een opmerkelijk verschil tussen de verhoudingscijfers van de niet-geslaagde en de geslaagde pogingen tot zelfdoding. In 2002 deden twee keer zoveel vrouwen als mannen een niet geslaagde poging tot zelfdoding (6,4 duizend tegen 3,2 duizend). Dit staat in schril contrast met het aantal geslaagde pogingen, dat juist bij mannen twee keer zo hoog is.

Het percentage geslaagde pogingen stijgt aanzienlijk met het klimmen van de jaren. In de leeftijd van 15 tot 20 jaar slaagde één op de twintig pogingen, terwijl dit bij personen boven 70 jaar op bijna vijftig procent lag. Deze cijfers lijken te bevestigen dat een niet geslaagde zelfmoordpoging vooral een noodkreet aan de omgeving is. Op hogere leeftijd zou deze signaalfunctie minder belangrijk worden. Wanneer ouderen een poging tot zelfdoding doen, is deze bedoeld om het leven daadwerkelijk te beëindigen.

15. Zelfdoding in de Europese Unie per 100 duizend van de bevolking

